

MÆND DER HUGGER HOVEDER

Dr. William Jones er ikke bange for at miste hovedet. Som videnskabsmand ved han at ilongotterne med jævne mellemrum skærer hinandens hoveder af. Han ved også at den blodige leg er en del af magtkampen mellem de forskellige klaner. Den er han naturligvis højt hævet over.

af BJØRN BOJESEN

William Jones, USA's første antropolog af indiansk afstamning, har tilbragt 17 måneder i en palmehytte på den filippinske ø Luzon. Filippinerne er på det tidspunkt stadig en amerikansk koloni, og Jones har en drøm om at give det stakkels ilongotfolk den samme tilgang til det civiliserede livs goder, som han selv har tilkæmpet sig. Men snart vendes hans medlidenhed til afsky, og i et dagbogsnotat beskriver han sine studieobjekter som:

"Frastødende. Deres hænder, ansigter og kroppe er dækket med skjolder af forskellige slags støv og snavs, og deres stive hår

er rodet til. De sidder og kradsler i deres lusede kød og ligner mere dyr end mennesker."

Den 28. marts 1909 indkalder Jones til møde. Han har bedt landsbyerne Panipagan og Kagadyangan om hver især at fremstille seks bambustømmerflåder, så han kan fragte sine samlinger af indfødt kunsthåndværk ned ad Cagayan-floden inden regntiden sætter ind. Da mændene tropper op på den aftalte sandstribes, har de kun halvdelen af flåderne med.

Jones er rasende. For øjnene af de tyve fremmødte mænd med lændeklæde, spyd, og knive griber han den respekterede olding Ta-

cadan og forsøger at trække ham ned til sin pram, der er fortøjet til den tætte mangrovebevoksning.

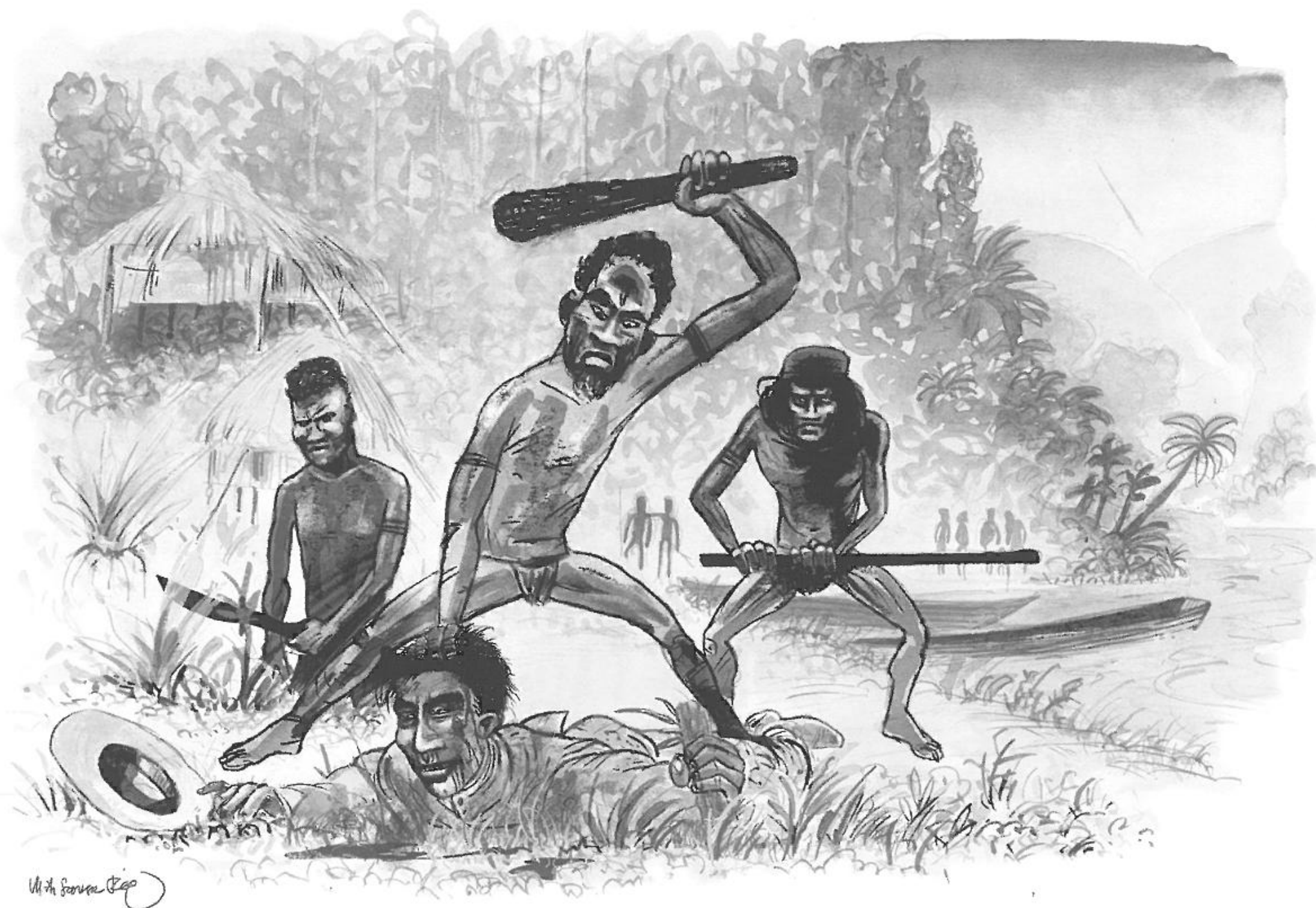
I det næste øjeblik kaster tre kraftige ilongotkrigere sig over Jones. De slår og stikker ham til døde. Bagefter saver den ene af dem antropologens hals over med sin store bolo-kniv, og løfter på traditionel vis hovedet og kyler det ned i det varme sand.

Hvorfor går en dansker i biografen?

Et godt århundrede senere møder jeg den danske antropolog og ilongotekspert Henrik Hvenegaard Mikkelsen på Moesgård

Dr. William Jones var USA's første antropolog af indiansk afstamning.

Den 28. marts 1909 slår tre ilongotkrigere Dr. Jones ihjel ved Cagayan-floden.

Museum uden for Århus. Pause-lokalet er stort og lyst, og kontrasten til ilongoternes tilgroede bjergskråninger kunne ikke have været større. Et vægtæppe med tropemotiv og en sær fjernhed i Mikkelsens blik er alt, der minder om en verden hvor kaoskræfterne stadig har frit spil.

Han ryster opgivende på hovedet.

"Det spørger skribenter altid om! Ja, hvordan kan man overhovedet få sig selv til at slå en person ihjel? Et drab udført i vrede eller affekt – det kan vi i det mindste forholde os til. Men for hovedjægeren drejer det sig om en 100 % velovervejet handling som han tilsyne-

ladende ikke får noget igen for ..."

"Mon ikke du kan stille spørgsmålet fordi det handler om en gruppe langt væk på nogle øer i Stillehavet? Vi har en forestilling om at de her primitive mennesker som blot handler i overensstemmelse med deres kultur. Vi danskere, derimod, er rationelle individualister. Hvorfor går en dansker i biografen? Det kan der være tusind grunde til, og lige så mange er der til at en ilongot vælger at skære et hoved af."

Hovedjagt på amerikansk

I juni 2003 fandt politiet i den amerikanske by Pueblo, Colorado, et kranie i et privat hjem. Der var ble-

vet skrevet på kraniet, blandt andet kunne man læse stednavnet Guadalcanal (en af Salomonøerne) og datoen 11. november 1942. Over pandebenet stod der, med sirlige bogstaver 'This is a good jap'.

I følge kraniets ejer havde han arvet det efter sin oldefar, som havde taget det fra liget af en japaner han havde dræbt under Slaget på Guadalcanal, 2. verdenskrig. En retsmediciner sagde god for beretningen, og kraniet blev foræret til de japanske myndigheder, så de kunne give det en værdig begravelse. Familien der havde opbevaret kraniet, følte næsten at de havde mistet et medlem.

På trods af eftertidens fortielse

Ilongotterne holder til på øen Luzon i et område der er præget af bjerge, floder og jungle.

var det ingen sjældenhed at amerikanske soldater bragte en japansk fjendes kranie med hjem som souvenir eller trofæ. Deres overordnede prøvede gentagne gange at sætte en stopper for aktiviteten, som beskrives af både amerikanske og japanske krigstidsaviser.

'Ugens foto' i Life Magazine, 22. maj 1944, viser en ung Arizona-kvinde der sidder og skriver et takkebrev til sin kæreste for det 'japanerkranie' (jap skull) han har sendt hende fra Stillehavet. På skrivebordet foran hende ligger gaven og vidner stumt om hans kærlighed.

Racisme? Det mener etnologen Simon Harrison, som påpeger at

amerikanske soldater i Europa nøjedes med at tage guldtænder og lommeure med hjem fra slagmarken. Amerikanerne i Stillehavskrigen valgte at betragte japanerne som dyr. På den måde blev det mere legitimt at slå fjenden ihjel. Soldaterne kom fra en kultur hvor det var mandigt at gå på jagt og samle elghoveder og andre trofæer.

En verden uden knold

Hovedtagning er med andre ord ikke begrænset til filippinske naturfolk. Som blandt andet Al-Qaeda har vist det gennem det seneste årtis kidnapninger og video-transmitterede halshugninger af ideologiske modstandere, drejer

det sig om en nærmest universel symbolhandling.

De moderne eksempler er naturligvis sporadiske, og ikke et tilbagevendende ritual som det har været hos en del naturfolk. Men fascinationen over hovedet er den samme, og den er sandsynligvis lige så gammel som mennesket. Den romerske forfatter Strabo kunne for eksempel fortælle, at gallerne havde fjendernes hoveder til at hænge fra deres hestes halse når de red hjem fra krig. Derefter naglede de dem fast ved deres husdøre.

I nyere tid har hovedjagt især været kendt fra Amazonas og Sydøstasien. Begge områder er

Blandt ilongotterne forbindes den røde farve med mod.

præget af tæt regnskov. Det lægger nogle naturlige begrænsninger på kommunikationen, og det er ingen tilfældighed at både den biologiske og den sproglige diversitet her er enorm. Det er også nemmere at være hovedjæger og tage på raid i nabolandsbyen, når man ved at den er svært tilgængelig og det derfor vil tage

tid at organisere et hævnangreb.

Et af de bedst kendte hovedjægerfolk er ibanerne fra Borneo:

"De har en tradition for at inkorporere fjendehoveder i deres egen stamme", fortæller Mikkelsen. "De blev hængt op i langhuset, hvor mændene sov. Men først blev de givet til kvinderne, som fodrede dem og sang børnesange

til dem. Det sidste kan nu også godt være en gang etnokitsch", griner Mikkelsen. "Der er mig bekendt ingen forskere, der selv har været øjenvidner til en hovedjagt, så der er nok også mange gode historier i omløb."

I Borneos langhuse kan man dog få syn for sagn: Der hænger stadig hoveder i loftsbjælkerne, og

igen. Det er en underlig historie, men meget logisk."

Løft dit hjerte...

Sammenlignet med hovedsamlere som ibanerne på Borneo eller jivaroindianerne fra Amazonasbækkent, er ilongotterne nogle outsiders. Som vi så det med William Jones, tog de slet ikke offerets hoved med hjem, men skyndte sig at kaste det til jorden og stikke af.

I 2009 og 2010 lavede Mikkelsen sit feltarbejde blandt ilongotterne. Flere af hans informanter fortalte at de selv havde taget hoveder. De hævdede at hovedjagten plejede at foregå på en særlig tid af året, hvor ildblomstræet bar røde blomster.

"Meget tyder alligevel på at hovedjagten er foregået på alle mulige tidspunkter, fortæller Mikkelsen. Stammens gamle mænd har bestemt hvornår man skulle tage på hovedjagt, hvor man skulle rejse hen, og hvem der måtte komme med. I udgangspunktet er ilongotternes samfund meget egalitært. Hvis man dræber et dyr, skal man dele kødet ligeligt med de andre hushold i landsbyen. Det kan minde lidt om forholdene her i Danmark, hvor der er en forholdsvis flad magtstruktur og hvor det forventes at alle bidrager til fællesskabet. I ilongotland er jante-loven bare tusind gange stærkere!"

I praksis fungerer aldershierarkiet som en hakkeorden:

"De ældre håner hele tiden de unges uduelighed. Derfor føler de små drenge sig skamfulde, og denne følelse af skam vokser gennem hele barndommen og bliver til vrede, ligét. Det at hugge et hoved af et andet menneske skulle give en forløsning fra denne vrede og man vender tilbage fra hoved-

jægtotget som en autonom mand. Det er nærmest en form for terapi."

Hovedjagten foregik typisk ved at den udvalgte gruppe vandrede i en uges tid med meget lidt mad og uden søvn. Når de var kommet tilstrækkeligt langt væk fra landsbyen, fandt de sig et offer – mand, kvinde, barn, gammel – det var lige meget. De gemte sig og slog offeret ihjel på afstand, med spyd og senere med gevær. Derefter skar den heldige hovedjæger offerets hoved af og kastede det til jorden. I denne handling blev 'hjertet løftet', og de unges frustration og vrede fik forløsning. Derefter tog gruppen tilbage til landsbyen, hvor de blev fejret med rituel dans. Hovedkasteren fik lov til at gå med øreringe lavet af næsehornsfluglens røde næb. Han stod herefter i høj kurs hos de unge kvinder, og var i en god position med hensyn til at indgå ægteskab.

Blandt moderniserede filippinere har der verseret mange skrækhistorier om ilongotterne, der tog hoveder i brudepris, når de 'kom i løbetid'. Men faktisk syntes ilongotkvinderne før i tiden at mænd der havde taget hoveder, var 'smukkere', fortæller Mikkelsen. De sagde at en mand der havde taget hoveder, ville få rød hud. Den røde farve blev forbundet med mod. Selv i dag går alle unge ilongotmænd i røde baseball-t-shirts og bandaner for at udstråle mod.

Den nemme løsning

Blandt ilongotterne fungerer hovedjagten altså både som manddomsprøve, terapi og social 'rettesætter'. Gennem den slipper de unge mænd af med al det raseri

de gamle hoveder anvendes i ritualer den dag i dag.

"Det kan den indonesiske stat ikke rigtigt acceptere, fortsætter Mikkelsen. Den har givet ibanerne et tilbud: Uden for 'ritualsæsonen' kan de indlevere de gamle hoveder til nogle særlige 'hovedjægerbanker', hvor de bliver opbevaret indtil de så skal i brug

som barndommens ydmygelser har ført med sig. Samtidig kan de få udløb for sorg og andre stærke følelser. Der er eksempler på at en mand der har mistet sin kone, efterfølgende er taget på hovedjagt. Traditionen har også et element af blodhævn, mener Mikkelsen. Stammens gamle har bestemt haft en interesse i at det lige var dén klan eller landsby der fik aflagt et besøg.

Blandt mange af Sydøstasiens hovedjægere har der været en tro på at hovedjagt kunne løse samfundets problemer. Det var remediet der både kunne forøge frugtbarheden og trivslen. Blandt buayafolket, der også bor på Luzon, var det at tage et hoved en ganske normal reaktion på ubehageligheder såsom sorg, barnløshed, økonomiske problemer eller utroskab.

Mens hovedjagten kunne give de unge ilongotmænd autonomi og sexappeal, vandt hovedjægerne fra marind-anim-stammen på Ny Guinea sig helt konkret et navn: De overtog ikke blot deres ofres hoveder, men også deres navne.

Hvorfor hovedet?

Hovedjagt kan altså tjene vidt forskellige formål, fra frugtbarhedsmiddel til souvenir på en amerikansk piges skrivebord. Men hvorfor lige hovedet? Hvorfor ikke en hånd, et øre, en fod?

Antropologen Robert McKinley pegede i 1976 på et paradoks: Mange samfund i verden har defineret sig selv ved at fremmed- eller fjendtliggøre andre. (Et klassisk eksempel: De gamle grækere der fremhævede deres egen overlegenhed ved at beskrive andre folkeslag som 'barbarer'). Sådan et selvbillede er imidlertid ikke skudsikkert: For tænk nu hvis den

fremmedes måde at agere og tale på var lige så 'rigtig' som ens egen? For at holde dette forstyrrende spørgsmål på afstand skaber man en fortælling om at disse anderledes mennesker ikke rigtigt er mennesker. De er barbarer, hunde, undermennesker osv.

Problemet er bare at i det øjeblik man rent faktisk står ansigt til ansigt med den fremmede, ser man at han eller hun er ligesom én selv. For hovedjægerne på Borneo, hævder McKinley, bliver denne udfordring af stammens verdensbillede simpelthen for meget at bære: Den eneste løsning er at fjerne den mest menneskeliggørende del af den fremmede, nemlig ansigtet.

Mikkelsen er enig: "Vi er optaget af hovedet på grund af ansigtet. Ansigtet gemmer vores personlighed. Man vil ikke miste ansigt. Samtidig er mit eget ansigt afhængigt af de ansigter det forholder sig til. I en samtale påvirker vi hinandens mimik og holdning; vi spejler så at sige hinanden. Det er netop dér, i samspillet mellem ansigter, vi kan finde en forståelse af ilongoternes hovedjagt som overgangsrite. Du fjerner noget af dig selv ved at fjerne noget fra den anden."

Hovedjagt i et nyt årtusinde

I december 1941 invaderede Japan Filippinerne, og det var først ved Den Anden Verdenskrigs afslutning, i juni 1945, at USA for alvor kunne drive japanerne på flugt. Det gik ud over ilongotterne, der pludselig måtte forholde sig til tusinder af flygtende japaniske fodfolk, der trampede ind over deres bjergbeplantninger i junglen. En tredjedel af ilongotterne blev dræbt i den tumultariske

tid, som ilongotterne kalder kaka-pun. En del japanere faldt selvfølgelig også i baghold for ilongotter, der hellere end gerne ville "løfte deres hjerter" med hjelmbeklædte, japanske hoveder.

Længe inden Filippinernes selvstændighed i 1946 havde amerikanerne forsøgt at udrydde hovedjagten. "I størstedelen af Luzon stoppede hovedjagten allerede ved århundredeskiftet", fortæller Mikkelsen.

"Amerikanerne havde bygget en flådebase nede ved Manilla. Der blev udstationeret mange soldater, måske 100.000, og de fik brug for et sted hvor soldaterne kunne rekreere i sommermånederne, som er ulideligt varme. Det fandt man oppe i Cordillerabjergene på Nordvestfilippinerne. I dette område boede forskellige bjergfolk, kendt som igoroter, som havde bekriget hinanden i århundreder. Det er jo ikke et godt rekreationssted når alle de lokale slår hinanden ihjel! Så gik det op for amerikanerne at de forskellige grupper af igoroter næsten udelukkende kendte hinanden fra slagmarken. De handlede eksempelvis næsten ikke med hinanden, men brugte meget energi på at opretholde billeder af hinanden som fjender. Men hvad nu hvis man inviterede alle 10.000 igoroter til en slags festival; placerede dem over for hinanden, leverede noget vin og noget godt mad? Det var en kæmpe success. Venskaber opstod. Det stoppede hovedjagten, og i stedet blev de handelspartnere. Vold var dårlig business."

"Og hvad med ilongotterne? De levede langt væk i Sierra Madre-bjergene i nordøst. De var ikke en del af processen. De var

isolerede, og amerikanerne havde ingen interesser i området. Ilongotterne holdt på deres traditioner helt op til 1960'erne og 1970'erne, hvor der begyndte at komme missionærer fra baptist- og pinsekirken. For at lægge afstand til deres fortid skiftede de ovenikøbet navn: I dag kalder de sig for bukallotter. I det moderne Filippinerne er hovedjagt selvsagt forbudt, og man ryger i fængsel ligesom man ville gøre herhjemme."

Et underfundigt smil breder sig over Mikkelsens ansigt. Han har ventet på det uundgåelige spørgsmål: Kan man stadig risikere at ende som Dr. Jones?

"Officielt foregår der ikke hovedjagt blandt ilongotterne i dag. En forsker ved navn Yang hævder at traditionen fortsatte i 80'erne og 90'erne og måske stadig. Men hun har ingen konkrete beviser."

Solen skinner ind igennem vinduet og får vægtæppets regnskovsplanter til at lyse op. Mikkelsen sænker stemmen en anelse, som om han var bange for at blive aflyttet.

"Da jeg var dernede i forbindelse med mit feltarbejde, i januar 2010, fandt man ligene af to tilflyttere fra lavlandet. De var blevet slået ihjel og halshugget. Jeg ved ikke hvorfor de gør det. Det kan være politisk motiveret. Der kan være andre grunde. Men én ting er sikker: Der er stadig mænd der hugger hoveder." ■

Yderligere læsning

Mikkelsen, Henrik Hvenegaard 2011. *Viden og Kunsten at Lave et Hovedjægersværd*. *Jordens Folk* 46, 3, s. 10-13.

Rosaldo, Renato 1980. *Ilongot Headhunting 1883-1974*. Palo Alto: Stanford University Press

BJØRN A. BOJESEN ER MAGISTER I NORDISK OG SPANSK MED SÆRLIG FOKUS PÅ MIDDELALDER OG VIKINGETID. HAN ER FREELANCE SKRIBENT OG TIDLIGERE AKADEMISK MEDARBEJDER PÅ DE ETNOGRAFISKE SAMLINGER PÅ MOESGÅRD MUSEUM, HVOR HAN LAVEDE RESEARCH TIL KNUD RASMUSSEN-UDSTILLINGEN 'DEN STORE SLÆDEREJSE'.

FOTOS:

HENRIK HVENEGAARD MIKKELSEN

ILLUSTRATIONER:

ULRIK SAMSØE FIGEN

